

СТАНОВИЩЕ

**от доц. д-р Пресиян Бургов
ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий“**

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „Доктор“ в област на висшето образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.2 Психология, научна специалност „Педагогическа и възрастова психология“

автор: Лорела Гарули

**тема: „Ефективността на арт-терапията за работа с тревожност на деца
във възрастта 8-11 години“**

научен ръководител: доц. д-р Наташа Ангелова

втори научен ръководител: доц. д-р Линдита Дурмиши

Общо представяне на процедурата и докторанта

Със заповед на Ректора на ЮЗУ „Неофит Рилски” – Благоевград № 2490 / 02.11 2022 г. съм определен за член на научното жури за защита на дисертационен труд на тема: „Ефективността на арт-терапията за работа с тревожност на деца във възрастта 8-11 години“ за присъждане на образователната и научна степен „Доктор” в област на висшето образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.2 Психология, научна специалност „Педагогическа и възрастова психология”. Автор на дисертацията е Лорела Гарули, отчислен с право на защита докторант към катедра „Психология”, Философски факултет на ЮЗУ „Неофит Рилски” - Благоевград.

Представеният комплект документи съответства на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника за прилагането му и Вътрешните правила за развитие на академичния състав на ЮЗУ „Неофит Рилски” - Благоевград.

От приложените заповеди и протоколи е видно, че са спазени всички процедури по провеждане на докторантурата, предварителното обсъждане на дисертационния труд и насочването му към защита.

Актуалност на темата и целесъобразност на поставените цели и задачи

Основният проблем на нашето съвремие е тревожността. Динамиката на съществуването, липсата на устойчивост, невъзможността за дългосрочно планиране и тоталната несигурност, трасират пътя за почти пандемичното разпространение на тревожни и афективни разстройства. За голямо съжаление няма възрастов период, който да не бъде засегнат пряко или косвено от флукутиращата и безобектна тревожност.

Актуалността на темата се повишава основно от възрастовите специфики на изследваната група. Именно по тази причина научният интерес естествено е насочен към осем – единадесет годишна възраст.

Проучването на предполагаемите позитивни ефекти от арт-терапията при работа с тревожна симптоматика в посочената възрастова група, би могло да ни предостави насоки за подходящи терапевтични интервенции. Особеностите ѝ правят приложните изследвания върху различни терапевтични школи и успеваемостта на процеса, при работа с тревожни разстройства, изключително ценни. Терапевтичната ангажираност и изготвянето на методики за превенция на ефектите от тревожността и развитието на коморбидност, до голяма степен ще редуцират вторичните проблеми с агресията, отчуждението, зависимостите и социалната дисхармония.

Докторантът използва арт-терапията като основен терапевтичен метод и я дефинира по следния начин: „интегративна професия, свързана с психическото здраве и хуманитаристиката, която обогатява живота на индивиди, семейства и общности чрез активното създаване, чрез креативната обработка, чрез приложната психологическа теория и човешки опит в рамките на едно психотерапевтично взаимоотношение.“

Лорела Гарули формулира целта на дисертацията – „основната цел на изследването е да удостовери хипотезата, че арт-терапията, съвместно с подходящи техники, е ефективна при намаляване на симптомите и остротата на тревожността.“ Представени са и три подцели.

Познаване на проблема

Докторантът вниква в същността на проблема и прави опит да го представи интердисциплинарно. Впечатление прави доброто познаване на

съвременните концепции и техники на арт-терапията, важноста на детската рисунка и креативността за развитието на личността и психодиагностиката.

Представените четири публикации са релевантни на изследваната проблематика и целта на дисертацията.

Използваната литература включва осемдесет източника, относително релевантни на изследвания проблем. Анализирани са както нови източници, така и по-стари класически теории, което говори за умение за концептуализиране на проблема.

Характеристика и оценка на дисертационния труд

Представеният за рецензиране текст отговаря на изискванията за научност и логическа свързаност. Той се отличава с добър стил и поглед към разглеждания проблем. Обемът на дисертацията е сто и осемдесет страници.

Обект на изследването са десет деца на възраст осем – единадесет години с наличие на тревожност, които са не-рандомизирано избрани и участват в сеанси по арт-терапия. Включена е и контролна група от тридесет деца на същата възраст.

Предмет и задачи на експерименталното изследване не са посочени.

Идеята за наличие на възможни корелации се презентира в **основната хипотеза** на изследването, че „лечението чрез арт-терапия ще понижи нивата на тревожност при деца на възраст 8-11 години.“ Формулирани са и три под-хипотези.

Дисертационният труд има относително класическа структура. В съдържателно отношение са обособени увод, четири глави, изводи, ограничения, научни приноси и практически приложения, заключение и използвана литература.

Уводът съдържа кратко описание на изследователския проблем, представя мотивацията на автора и загатва обхвата на изследването.

В първа глава е направен литературен обзор на възникването, развитието и постиженията на арт-терапията. Разгледани са спецификите на личностното развитие в периода осем-единадесет години, особеностите на тревожността в детството и методите за психодиагностика на тревожните състояния. Посочени са благоприятните ефекти на арт-терапията върху социалната тревожност, депресията и механизмите за справяне с тях. Направен е анализ на начините за изразяване на емоциите в детска възраст и рисуването като метод за обективизация на вътрешните психични конфликти и процеси.

Представеният във **втора глава** дизайн на експерименталното изследване ни запознава с целта, водещата хипотеза и трите под-хипотези, изследваните лица, ограниченията и използваните техники на арт-терапията. Посочени са експерименталната извадка, избраният метод за изследване и статистическият метод за анализ и обработка на получените резултати.

Трета глава Лорела Гарули отделя на резултатите от експерименталното изследване. Направената обработка на получените данни е придружен изчерпателен количествен и качествен анализ, резултиращ в релевантни изводи с предимно приложен характер. Упоменати са резултатите и заключенията от разгледаните казуси на изследваните клиенти.

Четвърта глава ни запознава със статистическите резултати на експерименталната и контролната група, както и с други изследвания свързани с основната цел на дисертацията.

В **Заключението** коректно са отбелязани основните научни приноси, значимостта на изследвания проблем, резултатите от теоретичния анализ и получените експериментални данни. Постигната е заложената в дисертацията основна цел и е потвърдена втората под-хипотеза.

Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Съгласен съм с по-голямата част от така дефинираните приноси в дисертацията както в теоретичен, така и в практико – приложен аспект. Считам, че в създадения дизайн и използваната експериментална методика също има известни приноси.

Преценка на публикациите по дисертационния труд

Представените четири публикации отразяват съществени части от дисертационния труд и са релевантни на изследваната проблематика.

Лично участие на докторанта

Не изразявам съмнение в личния принос на докторанта. Дисертацията е логически свързана и едностилна.

Забележки и препоръки

В структурно отношение, считам за полезно обособяването на две теоретични и една експериментална глава, което би помогнало на четящият да се ориентира в дисертационния труд и водещата идея на изследването. По тази причина мисля, че обединяването на втора, трета и четвърта глава, които по същество са изцяло свързани с експерименталното изследване и анализа на резултатите, би повишило научната стойност на дисертацията. Липсата на дефинирани предмет и задачи на изследването според мен провокира неясноти.

На последно място в заключението не е упоменато дали се доказва водещата хипотеза, тъй като се потвърждава единствено втората под-

хипотеза, а първа и трета не се валидират поради липса на статистическа значимост.

Въпросът ми към докторанта е: Потвърждава ли се със статистическа значимост водещата хипотеза на експерименталното изследване?

Заключение

Дисертационният труд съдържа приноси в теоретичен и практико - приложен аспект и съответства на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника за прилагането му и Вътрешните правила за развитие на академичния състав на ЮЗУ „Неофит Рилски” - Благоевград.

Представеният дисертационен труд и съпътстващи материали показват, че докторантът притежава необходимите теоретични знания и професионални умения за извършване на научни изследвания. Въпреки посочените препоръки, давам своята положителна оценка и предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „Доктор” в област на висшето образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.2 Психология, научна специалност „Педагогическа и възрастова психология” на Лорела Гарули.

24.12.2022 г.

Изготвил становището: .....

доц. д-р Пресиян Бургов

General presentation of the procedure and the PhD student

By order of the Rector of the South-West University "Neofit Rilski" - Blagoevgrad № 2490 / 02.11.2022 I am appointed as a member of the scientific jury for the defense of dissertation thesis entitled: "The effectiveness of art therapy for working with anxiety in children aged 8-11 years" for the award of the educational and scientific degree "Doctor" in the field of higher education 3. Social, Economic and Legal Sciences, professional field 3.2 Psychology, scientific specialty "Pedagogical and Age Psychology". The author of the dissertation is Lorella Garuli, a PhD student at the Department of Psychology, Faculty of Philosophy, Neofit Rilski University - Blagoevgrad.

The submitted set of documents complies with the requirements of the Academic Staff Development Act in the Republic of Bulgaria, the Regulations for its implementation and the Internal Rules for the Development of Academic Staff of the Neofit Rilski University - Blagoevgrad.

It is evident from the attached orders and protocols that all procedures for conducting the doctoral studies, the preliminary discussion of the dissertation and its referral for defense have been followed.

Relevance of the topic and appropriateness of the set goals and objectives

The main problem of our time is anxiety. The dynamics of existence, the lack of sustainability, the impossibility of long-term planning and the total uncertainty, pave the way for the almost pandemic spread of anxiety and affective disorders. It is a great pity that no age period is unaffected directly or indirectly by fluctuating and objectless anxiety.

The relevance of the topic is mainly increased by the age specificities of the group under study. It is for this reason that scientific interest is naturally directed towards the eight- to eleven-year-old age group.

The study of the supposed positive effects of art therapy in dealing with anxiety symptomatology in the mentioned age group could provide us with guidelines for appropriate therapeutic interventions. Its particularities make applied research on different therapeutic schools and the success rate of the process, when working with anxiety disorders, extremely valuable. Therapeutic engagement and the development of methodologies to prevent the effects of anxiety and the development of comorbidity will greatly reduce secondary problems of aggression, alienation, addictions and social disharmony.

The PhD student uses art therapy as a primary therapeutic method and defines it as "an integrative profession related to mental health and the humanities that enriches the lives of individuals, families, and communities through active

making, through creative processing, through applied psychological theory and human experience within a psychotherapeutic relationship."

Lorella Garroulli articulates the purpose of the dissertation - "the primary aim of the study is to test the hypothesis that art therapy, in conjunction with appropriate techniques, is effective in reducing symptoms and the severity of anxiety." Three sub-objectives are also presented.

Knowledge of the problem

The PhD student investigates the nature of the problem and tries to present it in an interdisciplinary way. She has a good knowledge of the modern concepts and techniques of art therapy, the importance of children's drawing and creativity for the development of personality and psychodiagnostics.

The presented four publications are relevant to the researched issues and the aim of the dissertation.

The literature used includes eighty sources relatively relevant to the research problem. Both new sources and older classical theories are analyzed, which indicates a skill in conceptualizing the problem.

Characteristics and evaluation of the thesis

The text submitted for peer review meets the requirements of scientific and logical coherence. It is distinguished by a good style and insight into the problem under consideration. The dissertation is one hundred and eighty pages long.

The subject and objectives of the experimental study are not specified.

The idea of the existence of possible correlations is presented in the **main hypothesis** of the study that "art therapy treatment will lower anxiety levels in children aged 8-11 years." Three sub-hypotheses are also formulated.

The dissertation has a relatively classical structure. In terms of content, there are an introduction, four chapters, conclusions, limitations, research contributions and practical applications, a conclusion and literature used.

The introduction contains a brief description of the research problem, presents the author's motivation and hints at the scope of the study.

In Chapter One, a literature review of the emergence, development and achievements of art therapy is presented. The specifics of personality development in the period of eight to eleven years, the features of childhood anxiety and methods of psychodiagnostics of anxiety states are discussed. The beneficial effects of art therapy on social anxiety, depression and coping

mechanisms are outlined. An analysis is made of the ways of expressing emotions in childhood and drawing as a method of objectification of inner psychic conflicts and processes.

The experimental research design presented in **chapter two** introduces us to the purpose, the guiding hypothesis and the three sub-hypotheses, the subjects, the limitations, and the art therapy techniques used. The experimental sample, the chosen research method, and the statistical method for analyzing and processing the results are specified.

Lorella Garulli devotes the **third chapter** to the results of the experimental study. The treatment of the data obtained is accompanied by a comprehensive quantitative and qualitative analysis, resulting in relevant conclusions of a mainly applied nature. She mentioned the results and conclusions of the examined case studies of the clients.

Chapter four introduces us to the statistical results of the experimental and control groups, as well as other studies related to the main objective of the dissertation.

In the **conclusion** the main scientific contributions, the significance of the research problem, the results of the theoretical analysis and the experimental data obtained are correctly noted. The main objective of the dissertation has been achieved and the second sub-hypothesis has been confirmed.

Contributions and significance of the development for science and practice

I agree with most of the contributions thus defined in the thesis, both in theoretical and in the practical and applied aspects. I believe that there are also some contributions in the design and experimental methodology used.

Assessment of the publications on the thesis

The four publications presented reflect the essential parts of the dissertation and are relevant to the problems studied.

Personal contribution of the PhD student

I have no doubts about the doctoral student's personal contribution. The dissertation is logically coherent and unified.

Comments and recommendations

Structurally, I find it useful to separate two theoretical and one experimental chapter, which would help the reader to navigate the dissertation and the guiding idea of the research. For this reason, I think that bringing together chapters two, three and four, which are essentially all about the experimental study and the analysis of the results, would enhance the scientific value of the dissertation. The lack of a defined subject and objectives of the research in my opinion provokes ambiguities.

Finally, the conclusion does not mention whether the leading hypothesis is proved, as only the second sub-hypothesis is confirmed, and the first and third are not validated due to lack of statistical significance.

My question to the PhD student is: Is the leading hypothesis of the experimental study confirmed with statistical significance?

Conclusion

The dissertation work contains contributions in theoretical and practical-applied aspects and complies with the requirements of the Law for the Development of Academic Staff in the Republic of Bulgaria, the Regulations for its Implementation, and the Internal Rules for the Development of Academic Staff of the South-West University "Neofit Rilski" - Blagoevgrad.

The submitted dissertation and accompanying materials show that the doctoral candidate possesses the necessary theoretical knowledge and professional skills to carry out scientific research. Despite the above recommendations, I give my positive evaluation and propose the honorable scientific jury to award the educational and scientific degree "Doctor" in the field of higher education 3. Social, economic, and legal sciences, professional field 3.2 Psychology, scientific specialty "Pedagogical and Age psychology" to Lorela Garruli.

24.12.2022 г.

Prepared the opinion: .....

Assoc. Prof. Presiyan Burgov, PhD